

SOSIAALI- JA KULTTUURIANTROPOLOGIAN VALINTAKOKEEN ARVOSTELUPERUSTEET 2005

Arvostelussa on kiinnitetty huomiota vastaajan argumentoinnin selkeyteen, kokonaisuuden hahmottamiseen, yhdistely- ja vertailukykyyn, vastauksen jäsenyykseen ja kykyyn määritellä tarkasteltavat ilmiöt ja käsitteet.

Jos vastaaja on selkeästi ymmärtänyt ja esittänyt keskeiset argumentit, on vastauksesta saattanut saada lisäpisteitä, vaikka etnografisissa esimerkeissä tai oppihistorian kronologiassa olisikin puutteita, kuitenkin niin että maksimipistemäärä kysymystä kohden on 9 pistettä. Vakavista virheistä sekä täysin asiayhteyteen kuulumattomista tiedoista on voinut saada miinuspisteitä.

Kirjallisuuskoe

1. Mitä Mary Douglas tarkoittaa medikalisoivalla lähestymistavalla ja miten hän arvioi sen vaikutusta rituaalien tutkimukseen? (9 p.)

a) Medikalisoiva lähestymistapa (0-2 pistettä)

Medikalisoivan materialismin käsite on alun perin William Jamesin luoma. Tällä hän tarkoitti uskonnollisten kokemusten selittämistä lääketieteellisesti. Esimerkiksi uskonnolliset näyt tai unet voitiin selittää huumausaineiden käytön tai ruoansulatushäiriöiden seurauksiksi. Douglas puolestaan tarkoittaa medikalisoivalla materialismilla taipumusta etsiä hygieniaan tähtäävä selitys rituaaleille. Tällä on hänen mukaansa ollut haitallinen vaikutus uskontotieteeseen. Douglas ei kiellä sitä, ettei rituaalien taustalla voisi olla hygieniaan liittyviä seikkoja ja etteivätkö ne voisi osaltaan myös selittää rituaaleja, mutta hänen mielestään tämä lähestymistapa ei kuitenkaan saa missään tapauksessa sulkea pois rituaalisen käyttäytymisen symbolisia selitysmalleja. Douglas erottaa kaksi erilaista medikalisoivaa lähestymistapaa. Ensimmäisen mukaan kaikilla rituaaleilla kaikissa kulttuureissa on rationaalinen hygieniaan tähtäävä perusta. Toisen mukaan primitiivisten ihmisten käsitykset hygieniasta ovat virheellisiä ja eroavat täten täysin rationaalisista hygieniakäsityksistä. Douglas suhtautuu kriittisesti molempiin lähestymistapoihin.

b) Ensimmäisen lähestymistavan kritiikki (0-4 pistettä)

Ensimmäisen lähestymistavan edustajat katsovat, että mikäli kaikki vallitsevat olosuhteet tunnetaan, niin mille tahansa rituaalille voidaan löytää rationaalinen selitys. Tällainen lähestymistapa arkipäiväistää rituaalit. Se esimerkiksi katsoo, että suitsukkeiden tarkoitus ei ole symbolisoida uhrilahjasta nousevaa savua vaan pikemminkin peittää epämiellyttäviä hajuja. Niin ikään juutalaisuuden ja islamin sianlihaa koskevat kiellot liittyvät tämän logiikan mukaan terveysterveisiin. Douglas myöntää, että tartuntatautien ehkäisy ja rituaaliset välttämissäännöt voivat olla kytköksissä toisiinsa. Esimerkiksi juutalaisuudessa tunnettu sääntö peseytymisestä ennen ateriala on osaltaan suojannut kulkutautien tarttumiselta. Mutta tällaiset edut ovat kuitenkin Douglasin mukaan ainoastaan rituaalien sivutuotteita. Vaikka jotkut Mooseksen kirjan ruokia koskevat säännöt ovat hygienian kannalta mielekkäitä, niin Moosesta on silti pidettävä ensisijaisesti hengellisenä johtajana eikä aikaansa edellä olevana terveysterveisviranomaisena. Douglas kritisoi teoksessaan useita tutkijoita, jotka ovat pyrkineet selittämään rituaalista toimintaa hygieenisellä rationaalisuudella, esim. S. H. Kellogia (hänen Mooseksen kirjan ruokia koskevien säännöksiä tulkinnastaan), Ajosea (eräiden nigerialaisten parannusmenetelmien medikalisoivasta tulkinnasta), Isä Lagrangea (hänen epäpuhtauskäsityksestään) sekä Noah Krameria (hänen muinaisten

sumerilaisten kirjoitusten tulkinnastaan). Kritiikkinsä vakuudeksi Douglas viittaa David I. Machtin farmakologisiin tutkimuksiin, joiden mukaan 3. Mooseksen kirjan 11. luvun kieltojen lääketieteellisestä arvosta ei voida sanoa mitään varmaa. Edes Maimonides, jota Douglas pitää malliesimerkkinä 1100-luvun medikalisoivasta materialismista, ei kyennyt löytämään Mooseksen kirjan sianlihan syönnin kieltävälle säännölle hygieniasta perustetta ja joutui täten turvautumaan esteettisiin selitysmalleihin.

c) Toisen lähestymistavan kritiikki (0-3 pistettä)

Toisen lähestymistavan edustajat katsovat, että primitiivisillä rituaaleilla ei ole mitään tekemistä yleisen puhtauden kanssa ja että ainoastaan meidän käytäntemme perustuvat hygieeniseen rationaalisuuteen, kun taas primitiivisten ihmisten toiminta on pelkästään symbolista. ”Me nitistämme bakteereja, ’muut’ pitävät henkiä loitolla”, kuten Douglas itse osuvasti toteaa. Douglas kuitenkin katsoo ”heidän” riittänsä ja meidän hygieniamme muistuttavat kovasti toisiaan. Tukeutumalla Harperin havik-bramiinien saastumissääntöjä käsittelevään tutkimukseen Douglas osoittaa, että sekä primitiivinen rituaalinen saastuminen että meidän käsityksemme liasta ovat molemmat symbolisia järjestelmiä. Vaikka meidän käsityksemme liasta ei perustukaan uskontoon, vaan hygieniaan ja estetiikkaan, niin kyse on yhtäläillä symbolisesta järjestelmästä. Lika on ainetta väärässä paikassa. Se syntyy systemaattisen järjestelyn ja klassifioinnin sivutuotteena.

2. Miten Douglas lähestyy kysymystä magian tuloksellisuudesta? (9 p.)

a) Magian käsite antropologiassa ja sen suhde kristilliseen ajatteluun (0-3 pistettä)

Käsitys siitä, että primitiiviset ihmiset odottavat rituaaliensa tuottavan välittömiä ulkoisia tuloksia johti antropologiassa erotteluun magian ja uskonnon välillä. Esimerkiksi James Frazer kielsi magialla olevan mitään tekemistä moraalin kanssa ja täten se oli erotettava eettisestä uskonnosta. Hänen mukaansa magia pohjautui virheellisiin käsityksiin luonnonlaeista ja täten sen painopiste oli juuri sen uskotussa tuloksellisuudessa. Brittiläisen tradition edustajista Bronislaw Malinowski näki magian saaneen alkunsa yksilöiden tunteen ilmaisun tavoista. Mannermaisessa traditiossa magiaa ei erotettu omaksi rituaaliluokakseen eikä sitä myöskään pyritty määrittelemään tarkasti.

Robertson Smithin mukaan aito uskonto on juurrutettu yhteisöelämän eettisiin arvoihin ja juuri tämä yhteys teki uskonnoista elinvoimaisia ja mahdollisti niiden kehityksen. Magia ja taikausko puolestaan olivat elinkelvottomia jäänteitä, joista hän ei ollut enemmälti kiinnostunut. Hän rinnasti magian roomalaiskatolisen kirkon rituaaleihin, jotka protestanttiset teologit näkivät ulkokohtaisina ja onttoina. Protestanttisen kristinuskon katsottiin sen sijaan perustuvan sisäiseen uskonnolliseen kokemukseen, joka siis katsottiin rituaalista toimintaa tärkeämmäksi. Douglas katsookin, että protestanttisen länsimaailman kammo rituaaleja kohtaan on heijastunut vallitseviin näkemyksiin vieraiden uskontojen vajavaisesta hengellisyydestä. Varhaiskristillisen ihmeen käsitteen ja magian rinnastamista Douglas pitää kuitenkin hedelmällisenä lähtökohtana rituaalien tuloksellisuuden tarkastelulle.

b) Douglasin käsitys rituaalien päämääristä (0-3 pistettä)

Douglasin mukaan ajatus puhtaasti sisäisestä, ”rituaalittomasta” uskonnosta on mieletön. Hänelle ulkoinen muoto on uskonnon olemassaolon edellytys. Douglas kutsuukin ihmistä ”rituaaliseksi eläimeksi”, joka tarvitsee rituaaleja luodakseen oman sosiaalisen todellisuutensa. Sosiaalisten suhteiden muodostaminen ja niiden ylläpitäminen on mahdotonta ilman symbolisia tekoja. Rituaalit

ovat ihmiselle muistiin painamisen menetelmä, huomion keskittämisen mekanismi sekä kokemusten hallintakeino. Näin ollen ne ovat välttämättömiä niin länsimaiselle kuin primitiivisellekin ihmiselle. On vain niin, että länsimaisessa eriytyneessä kulttuurissa vain pieni osa rituaaleista tapahtuu uskonnon piirissä, kun taas primitiivisissä yhtenäisissä kulttuureissa melkein kaikki kokemukset liittyvät uskontoon ja tällöin myös tärkeimmät rituaalit. Douglas antaa väitteensä tueksi useita esimerkkejä sekä länsimaisesta kulttuurista että muualta.

Douglas katsoo siis, että primitiivisten kansojen rituaaleilta ei odoteta vain välineellisiä tuloksia. Niillä on paljon muita, tätä tärkeämpiä, tarkoituksia. Hän kuitenkin myöntää, että useimpiin uskontoihin sisältyy lupaus siitä, että rituaaleilla voidaan vaikuttaa ulkoisen maailman tapahtumiin. Jotta näitä uskomuksia varjeltaisiin pettymyksiltä, rituaalien tuloksellisuus asetetaan usein riippuvaiseksi tiukoista ehdoista.

c) Rituaalien voima (0-3 pistettä)

Marcel Maussin mukaan primitiiviset yhteisöt käyttävät magiaa kuten väärää rahaa. Douglas pitää rituaalien vertaamista rahaan erittäin onnistuneena. Raha, kuten rituaali, antaa sovitun, ulkoisen, tunnistettavan merkin toiminnoille, jotka muussa tapauksessa olisivat sekavia ja keskenään ristiriitaisia. Raha on vaihdon väline, rituaali puolestaan kokemuksen väline. Raha vakioi arvon mittaamisen, rituaali sen sijaan vakioi tilanteen. Raha sitoo yhteen nykyisen ja tulevan, kuten myös rituaalit. Douglasin mukaan Mauss kuitenkin erehtyi kutsuessaan magiaa nimenomaan vääräksi rahaksi. Raha nimittäin kelpaa vaihdon välineenä aina kun siihen uskotaan, oli se sitten ”oikeaa” tai ”väärää”. Mikäli rahaan ei luoteta, se on käyttökeltotonta. Sama pätee rituaaleihin. Niiden symboleiden katsotaan tehoavan vain jos niihin luotetaan.

Jos rituaaleihin luotetaan, niiden tuloksellisuus voidaan nähdä kahdella eri tavalla. Joko tulokset ovat vain illuusiota tai sitten symboleilla on todellista muutosvoimaa. Mikäli jälkimmäisen väitteen katsotaan olevan totta, tällainen voima vaikuttaa kahdella eri tasolla: yksilöpsykologian ja sosiaalisen elämän tasolla. Tässä kohdin Douglas viittaa Victor Turnerin ndembuja ja Claude Lévi-Straussin cuna-intiaaneja koskeviin esimerkkeihin.

Aineistokoe

3. Koeaineisto on ote Sigmund Freudin teoksesta Toteemi ja tabu. Freud antaa useita esimerkkejä hallitsijoiden henkivoimista sekä heitä koskevista tabuista. Tarkastele Douglasiin nojautuen, miten nämä ilmiöt voivat liittyä sosiaalisen järjestelmän ylläpitämiseen. (9 p.)

a) Douglasin näkemys henkivoimista ja sosiaalisesta järjestelmästä (0-1 pistettä)

Douglas jakaa spirituaaliset voimat, jotka voidaan päästää valloilleen ihmisen toimesta, kahteen luokkaan – sisäisiin ja ulkoisiin. Ensiksi mainitut sijaitsevat toimijan psyykessä (esim. paha silmä ja noituus) ja toisia taas hallitaan ulkoisia symboleja käyttämällä (esim. loitsut, siunaukset ja kiroukset). Hallitsijoiden ulkoinen symboliikka pitää yllä sosiaalista rakennetta, kun taas sisäiset muodottomat voimat uhkaavat sitä, koska ne kuuluvat alueelle, jossa rakennetta ei ole.

b) Voimien väärinkäyttöön liittyvät vaarat (0-2 pistettä)

Douglasin mukaan hallitsijat voivat kuitenkin käyttää voimiaan väärin ja täten uhata sosiaalista järjestelmää. Hän käyttää esimerkkinä Raamatun Saulia, joka käytti väärin asemaansa, menetti otteensa jumalallisiin voimiin ja oli vaaraksi jopa läheisilleen. Hänestä tuli ”rakenteen vihollinen”,

kuten Douglas häntä kuvaa. Toinen Douglasin esimerkki ovat lugbarat, jotka uskovat heidän linjasukujensa vanhimmissa olevan erityisiä voimia. Kuitenkin jos vanhimman tarkoitusperiä pidetään henkilökohtaisina tai itsekkäinä, hänen toimintansa oikeutus kyseenalaistetaan ja häntä voidaan syyttää epärehellisuudesta tai noituudesta. Douglasin mukaan tällaiset syytökset itsessään vahvistavat ja selkeyttävät sosiaalista järjestelmää.

Myös Freud katsoo hallitsijan olevan tärkeä ryhmän hyvinvoinnin ja sosiaalisen tasapainotilan kannalta ja siksi onkin erittäin tärkeää, että hallitsijat eivät käytä voimiaan väärin. Frazeriin tukeutuen Freud väittää, että hallitsijoita ympäröivien seremonioiden, käyttäytymissäntöjen ja tabujen tarkoituksena on varmistaa se, etteivät nämä toimi siten, että sosiaalinen harmonia järkkyy. Hän jopa väittää, että jotkut kuninkaita koskevat tabut ovat yhtä tiukkoja kuin murhamiehille langetetut rangaistukset. Esimerkiksi Ala-Guinean pappiskuningas Kululu elää metsässä äärimmäisessä yksinäisyydessä, jossa hänen tehtävänä on säädellä säätilaa ja pitää huolta ilmakehän terveydestä ja tasapainosta. Loangon kuninkaasta puolestaan kerrotaan, että mitä mahtavampi hän on, sitä enemmän tabusäännöksiä hänellä on noudatettavanaan. Myös vanhoja Irlannin kuninkaita sitoivat monet rajoitukset, joiden tarkoitus oli varmistaa, että hänen tekonsa koituisivat maan siunaukseksi eivätkä vaaraksi.

c) Hallitsijoiden pyhyys sekä rajanveto heidän ja muiden välillä (0-2 pistettä)

Douglas katsoo, että saastuminen on vaara joka uhkaa erityisesti sellaisissa tilanteissa, joissa sosiaalisen rakenteen rajalinjat on määritelty selkeästi. Hallitsijat ovat pyhiä ja täten heidän ja heidän alamaistensa välinen raja on määritelty tarkoin. Tällaiset säädökset ovat kuitenkin kaksijakoisia – joskus niiden tarkoitus on suojella pyhää maalliselta, mutta joskus taas suojella maallista jumalallisuuden vaarallisilta vaikutuksilta.

Freudin mukaan primitiiviset kansat suhtautuvat ristiriitaisesti omiin hallitsijoihinsa – yhtäältä hallitsijoiden henkivoimat muodostavat vaaran ulkomaailmalle, mutta toisaalta he itse tarvitsevat suojelua ulkomaailmalta. Joka tapauksessa raja pyhän ja maallisen välillä on tarkka ja sen ylittäminen merkitsee vaaraa, koska voimassaolevat rakenteelliset rajalinjat sotkeutuvat. Havainnollistaakseen tätä vaaraa, Freud antaa esimerkin maorista, joka erehdyksessä syö päällikkönsä ruokaa.

d) Hallitsijoiden voimien ambivalenssi (0-2 pistettä)

Lelejä koskevassa esimerkissään Douglas kertoo, että kiroaminen ja siunaaminen ovat auktoriteetille kuuluvia määreitä. Douglas mainitsee germaani onnikäsityksen, *manan* ja *barakan* esimerkkeinä voimista, jotka kumpuavat virallisista asemista. Ne ovat joko vaarallisia voimia hyökkäämiseen tai suopeita voimia hyvän tekemiseen. Monesti nämä voimat ovat myös tartunnallisia, kuten Douglasin *baraka*-esimerkissä. Kuka tahansa, joka on ollut kosketuksissa *barakan* kanssa voi saada *barakaa*.

Freudin mukaan hallitsijat ovat henkivoimiensa vuoksi yhtä aikaa vaarallisia ja hyvää tekeviä. Tästä syystä esimerkiksi hallitsijoiden koskettamista tulisi välttää, ellei tähän ole ennalta varauduttu tietyin suojelevin seremoniallisin toimenpitein (esim. Itä-Afrikan nubat). Kuninkaan kosketuksella voi toisaalta olla suojeleva tai parantava vaikutus. Esimerkkeinä jälkimmäisestä Freud käyttää Englannin kuninkaita Kaarle I:tä ja Kaarle II:ta sekä kuningatar Elisabeth I:tä.

e) Ruumis yhteiskunnan symbolina (0-2 pistettä)

Douglasin mukaan ihmisruumis on malli, jota voidaan käyttää minkä tahansa sosiaalisen järjestelmän kuvaamiseen. Myös sosiaalista rakennetta uhkaavat vaarat ovat nähtävissä ruumiissa. Douglas keskittyy erityisesti ruumiin rajalinjoihin, joiden ylittäminen altistaa vaaralle ja saastumiselle. Ruumiin aukot kuvastat yhteiskunnan haavoittuvimpia osia.

Freudin Japanin keisaria, mikadoa, koskevassa esimerkissä hallitsijan ruumis näyttäytyy koko yhteiskunnan symbolina ja täten sitä on suojeltava kaikilta ulkoisilta voimilta. Mikadon oli istuttava liikkumatta useita tunteja päivässä turvatakseen maassa vallitsevan rauhan ja tasapainon. Hänen liikehtimisensä olisi aiheuttanut tulipaloja, nälänhätää, sotia, tauteja ja muita onnettomuuksia.

4. Freud esittää myös psykoanalyttisen teorian hallitsijoihin liittyvien tabujen syistä. Vertaa tätä Douglasin teoriaan rituaalisesta puhtaudesta ja saastumisesta. (9 p.)

a) Psykologisen ja sosiaalitieteellisen lähestymistavan erot (0-3 pistettä)

Douglas katsoo, että psykologiset tulkintatavat pyrkivät palauttamaan ihmisen rituaalisen toiminnan yksilölliseen kokemukseen, kun taas sosiaalitieteissä pohditaan sitä, kuinka minä kokee yhteiskunnan. Douglas ei kiellä sitä, etteivätkö rituaalit ammentaisi myös yksilöllisestä kokemusmaailmasta, mutta niiden tarkoitus ei kuitenkaan ole ratkaista koko ihmiskunnalle universaaleiksi katsottuja yksilöllisiä ongelmia tai parantaa ja ennaltaehkäistä neurooseja.

Sen sijaan Douglas katsoo, että rituaaleissa luodaan, ylläpidetään ja ilmaistaan tiettyjä yhteiskunnallisia ja kulttuurisia rakenteita. Rituaaleissa rakenteet saavat näkyvän muodon ja näin ihmisten on mahdollista nähdä ja kokea oma yhteisönsä. Kunkin kulttuurin käsitykset puhtaudesta ja saastumisesta liittyvät rakenteen muodon eheyteen ja rikkonaisuuteen.

Douglasin mukaan rituaaleilla luodaan ja ylläpidetään jotakin tiettyä kulttuuria ja joitakin tiettyjä siihen liittyviä oletuksia. Täten rituaalisymboliikka voidaan ymmärtää ainoastaan silloin, kun nämä seikat tunnetaan. Psykologisessa lähestymistavassa rituaalit selitetään viittaamalla ihmisen universaaleihin psyykkisiin ominaispiirteisiin ja tällöin kysymys rituaalien välisistä eroista eri kulttuureissa jää auki.

b) Freudin teoria hallitsijoihin liittyvien tabujen perimmäisistä syistä (0-2 pistettä)

Freudin psykoanalyttinen teoria hallitsijoiden tabujen syistä lähtee liikkeelle primitiivisten ihmisten ristiriitaisesta suhtautumisesta omiin hallitsijoihinsa. Yhtäältä hallitsijoille suodaan runsaasti vapauksia ja etuoikeuksia alamaisiin nähden, mutta toisaalta heidän elämänsä hallitsevat sellaiset tiukat rajoitukset, joihin heidän alamaistensa ei tarvitse alistua. Samaten heidän taikavoimiensa vaarallisia vaikutuksia pelätään yhtäläillä kuin näiden voimien suotuisia ja parantavia vaikutuksia tavoitellaan. Lisäksi hallitsijoilla katsotaan olevan suuri valta luonnonvoimiin, mutta heitä itseään on kuitenkin suojeltava kaikilta ulkoisilta vaaroilta ikään kuin he olisivat täysin voimattomia niiden edessä.

Freudin mukaan on luontevaa olettaa, että alamaisten intressit hallitsijoidensa suhteen ovat niin moninaisia ja mutkikkaita, että ne pakostakin joutuvat tietyissä tilanteissa ristiriitaan toistensa kanssa. Psykoanalyttinen lähestymistapa antaa kuitenkin hänen mukaansa mahdollisuuden pureutua syvemmälle näiden ristiriitojen syihin. Rinnastamalla primitiiviset ihmiset pakkoneuroosipotilaisiin Freud katsoo, että alamaisten suhde hallitsijoihinsa on ambivalentti. Yhtäältä heitä kohtaan tunnetaan rakkautta ja kiintymystä, mutta toisaalta vihaa ja

vastenmielisyyttä. Viha pyritään peittämään liioitellulla ja pakonomaisella hellyydellä. Tämä on Freudin mukaan tyypillistä myös äidin ja lapsen sekä rakastuneiden puolisoitten välillä. Näin siis hallitsijoiden kunnioituksen ja jumalallistamisen ohella alamaisten piilotajunnassa on heihin kohdistuvia vihamielisiä tunteita. Nämä tunteet paljastuvat hallitsijoita ympäröivissä tabuissa ja rituaaleissa.

Freud rinnastaa alkuasukashallitsijoiden alamaiset myös vainoharhoista kärsiviin potilaisiin. Hallitsijoiden mahtia liioitellaan aina kaikkivoipaisuuteen saakka, jotta näitä voitaisiin myös syyttää kaikista vastoinkäymisistä. Esimerkiksi hallitsijan voidaan katsoa olevan vastuussa maan hedelmällisyydestä, jolloin huonon sadon seurauksena hänet surmataan syntipukkina. Tämä malli, jota siis myös paranoiidi ihminen toistaa, on Freudin mukaan peräisin lapsen suhteesta isäänsä. Lapsen kuvitelmissa isää pidetään kaikkivoipana ja vastoinkäymiset synnyttävät epäluuloja isää kohtaan. Lopuksi Freud päätyykin pohtimaan sitä, ”kuinka paljon villi-ihmisen suhtautuminen herraansa juontuu lapsen suhtautumisesta isäänsä”.

c) Douglas ja psykologisen lähestymistavan kritiikki (0-4 pistettä)

Douglasin mukaan primitiivisten kansojen rinnastaminen mielisairaisiin ja lapsiin on ollut tyypillinen piirre nimenomaan psykologiselle traditiolle. Tällöin on katsottu, että rituaalit kuvaavat samoja kysymyksiä, jotka pohdituttavat psyykkisesti sairaiden sekä lasten mieltä. Jotkut tutkijat ovat luoneet kuvan primitiivisestä yksilötyypistä, joka siis muistuttaa mielisairasta henkilöä tai lasta. Douglasin mukaan tätä ajattelutapaa ei voida puolustaa millään pitävillä argumenteilla. Hän katsoo, että koko ajatus on perua siitä virheolettamuksesta, että rituaaleissa pyritään ratkaisemaan joitakin yksilötason psykologisia ongelmia. Näin ollen hallitsijoihin liittyvien tabujen ja rituaalien tarkoituksena ei siis ole ilmaista tai tukahduttaa alamaisten ristiriitaisia tunteita hallitsijoitaan kohtaan, vaan pikemminkin määritellä rakenteellista rajalinjaa hallitsijoiden ja alamaisten välillä ja näin ylläpitää sosiaalista järjestelmää.

Jotkut psykologisen lähestymistavan edustajat ovat etsineet yleisempiä yhtäläisyyksiä primitiivisen kulttuurin ja mielisairaana tai varhaislapsuuden ajattelun välillä. G. Roheim on kutsunut primitiivistä kulttuuria autoplastiseksi, jolla hän viittaa primitiivisen ihmisen väitettyyn taipumukseen yrittää manipuloida ympäristöään rituaalisesti. Länsimaista kulttuuria hän kutsuu alloplastiseksi ja siinä ulkoista ympäristöä hallitaan tekniikan avulla. Näin syntyy kuva primitiivisestä ihmisestä, joka ei tunne vallitsevia luonnontieteellisiä peruslainalaisuuksia ja psyykkisen kehittymättömyytensä vuoksi pakenee todellisuutta rituaalisten fantasioiden maailmaan. Freudin rinnastus primitiivisen ihmisen ja vainoharhaisen potilaan välillä viittaa juuri tällaiseen ajattelumalliin. Douglasin mukaan rituaalien tarkoitus ei kuitenkaan ole kieltää ympäröivää todellisuutta tai paeta sitä. Päinvastoin hän näkee, että rituaalissa ihminen kohtaa suuret olemassaolon paradoksit ja löytää tapoja niiden käsittelemiselle ja ymmärtämiselle.